

KÜRESELLEŞME EKSENİNİNDE SOSYAL RİSKLERİN KURUMSALLAŞMASI

Suat SOYDEMİR

Yalova Üniversitesi Çınarcık Meslek Yüksek Okulu
Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü
Öğretim Görevlisi
suatsoydemir@hotmail.com

Özet

Bazı riskler sabit olmasına mukabil bazı riskler tarihi seyir içinde ortaya çıkar ve kaybolur. İşsizlik, evsizlik,, yoksulluk , yaşlılık vb. riskler sürekli vardı ve var olmaya devam edecektir. Fakat risk toplumunda üretilen ve tüm toplumu etkileyen bazı riskler kaçınılmaz olarak her bireyi etkileyecektir. Nükleer radyasyon , küresel ısınma, çevre kirliliği vb. bizim ürettiğimiz, kolektifleştirdiğimiz ve toplumsal zemine yaydığımız, hatta küreselleştirdiğimiz risklerdir. Yeryüzünde Üretilen tüm riskler sosyal boyut kazanmaktadır.

Neubourg ve Weigand tarafından yapılan risk sınıflamasında ; olaylara bağlı riskler, yaşam boyu riskler, nesiller arası riskler olarak ele almaktadır. Küreselleşmenin etkisi ile yaşam döngüsünde karşılaşılan riskler kendi kaderlerini aşmış uluslar arası aktörlerin etkisine girmiştir. Sosyal risklerin küreselleşmesindeki temel nokta risklerin nesilden nesile miras olarak aktarılmasıdır. Bu bağlamda Çağımızda bireyin yaşadığı sosyal risklerin çözümü sadece ulus devlet sınırları içerisinde yeterli olmayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sosyal Risk, Risk Yönetimi

Alan Tanımı: Kamu Yönetimi

INSTITUTIONALIZATION OF SOCIAL RISKS WITHIN THE SCOPE OF GLOBALIZATION

ABSTRACT

Despite some risks are stable, some of them appearance and get lost in historical process. There are risks that had sustained and will continue to be existing in; just as unemployment, homelessness, poverty, old age, and so on. However, some of the risks that influence the whole society and being generated in the risk society will affect each individual, inevitably. Nuclear radiation, global warming, environmental pollution, etc., are produced, collectivised and spread to social terrain, even that being globalized by the individuals. The whole risks have been taking on social dimension that produced in the earth.

The risks are approached which depends on the facts , lifelong and intergenerational that the classification was done by Neubourg and Weigand. . The risks that seem in the lifecycle because of the globalization effect were got into the international actors who get over their fate. The essential point of the globalization of the social risk is passed down as a heritage. In this context, the solution of the social risk that had been experienced by individuals is not going to be sufficient within the boundaries of the nation and government in our age.

Key words: Globalization, Social Risk, Risk Management

Field definition: Public Administration

Jel Code : Z19

Giriş

2013 yılında ülkemizdeki gezi parkı olayları, küresel ısınma, fabrikasyon ürünlerinin günlük hayatımızda daha fazla yer alması, gdo'lu ürünler etrafındaki tartışmalar, küresel boyutta etkili olan kuş gribi, ekolojik anlamda çevre ve gıda zehirlenmeleri, küresel yoksulluk, sosyal yardım, refah devleti , işsizlik rakamları, aile yapısındaki değişim vb. günümüz insanın karşılaştığı sorunlardan sadece birkaçı. Tüm bu ve buna benzer gelişmeler risk kavramının sigortadan finansa, suçtan sosyal politikalara, teknolojiden gelecek senaryolarına kadar pek çok alanda birey, şirket ve devletlerin güncel eylemlerine yön vermektedir.

Günümüzde bir çok ilmi sahada “risk” kavramı üzerine yazılan yazılar artarak devam etmektedir. Çünkü insan davranışının bilg- yoğun eksenli karakteri risk - yoğun eksenli bir hal almaktadır. Dolayısıyla toplumun riske bakış açısı değişmektedir. Toplumun risk algılaması ve kaygı zemininin sürekli değişmesi, belirsizliğin günlük yaşamın bir parçası haline getirmektedir.

Küreselleşme sürecin risklerin ve belirsizliğin etkileri bütün toplumsal katmanlarda hissedilmektedir. Bu süreçte sosyal riskleri üretenler ile bu risklere maruz kalanlar arasındaki uçurum her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda ulusal ve küresel düzeyde sosyal risk kavramı ve sosyal risk yönetimi büyük önem kazanmaktadır.

1. Risk Kavramının Sosyal Boyut Kazanması

Risk kavramını sosyal bilimlerden ele aldığımızda ortaya çıkmasındaki temel neden; İnsan-doğa ilişkileri ile insan- insan ilişkilerine dayalı çelişkilerden kaynaklanmasıdır. Her toplumun kendine özgü yapısı ve temel dinamikleri,

negatif veya pozitif değişim sürecine bağlı olarak ortaya çıkan çelişkiler, o toplumdaki risklerin kaynağıdır. Risklerin kaynağı toplumun üretim- tüketim ilişkisi ile beraber sosyal yaşama göre değişmektedir (Cılga, 2013).

Tehlike kavramının içerisinde bireyin yaşamını olumsuz etkileyecek birçok unsur bulunmasına mukabil, “sosyal risk “ kavramı ile ifade edilen daha çok sosyal güvenliğin sahasına giren tehlikelerin sosyal terimi ile kayıtlanmasıdır. Sosyal risk kavramı ile mevcut tehlikelerin sınırlandırılmasıdır. Bir tehlikenin sosyal olması, insanların toplum içinde yaşayan bireyler olarak karşılaşacakları bir olgu olmasıyla açıklanmaktadır. Sanki bireylerin toplum içerisindeki varlıkları sadece fiziki varlıklar olarak algılandığında gelebilecek tehlikelerde sadece maddi boyuta indirgenmektedir. Dolayısıyla sosyal risk insanın maddi ihtiyaçlarının giderilmesi ile alakalıdır (Beşer, 2012).

Bireyin yaşam kalitesinin yükselmesini hedef alan refahı Refah devleti, toplumu oluşturan bireyleri, toplumsal hayatın işleyişi sonucunda ortaya çıkması muhtemel risklere karşı korumaya çalışmaktadır. Sosyal risklerin , toplumsal hayatta bu kadar belirgin hale gelmesinin en temel nedeni bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta bile zorluk çekmeleridir. Sosyal risk bu güvensizlik ortamının sonuçları ile ilgili bir kavramdır ve temelde ekonomik güvenlik kavramına bağlı görünmektedir. Dolayısıyla sosyal risk, bireyin güvenliğini belirsiz yapan olası durumların tümü olarak tanımlanabilir. Dar anlamda sosyal risk sadece ekonomik boyutu içermektedir. Geniş anlamda ele aldığımızda ise en genel bir biçimde bireyin refahı söz konusu olmaktadır (Stanko, 2004, 22 – 23).

Bireyin yaşam kalitesinin ölçütü salt maddi olarak değerlendirilmesi veya topluma ‘pompalanması’ sonucunda sosyal risklerin etki derecesi ve süresi katlanarak ağırlaşmaktadır. Bu bağlamda kişisel bir risk üç nedenden dolayı sosyal hale gelir.

İlk olarak bir bireyin kaderi kolektif sonuçlara yola açtığından, ikincisi toplum, var olan risklerin kamusal olarak ele alınmaları gerektiğini düşünmesi . Üçüncü ise , toplumun kendisinin artan karmaşıklığı, risklerin daha fazla bir kısmının hiçbir bireyin kontrol edemediği kaynaklardan ortaya çıkması anlamına gelmektedir (Esping-Andersen, 2006 : 40).

Yeryüzünde Üretilen tüm riskler sosyal boyut kazanmaktadır. Doğal veya yapay olarak üretilen sosyal risklerin çoğu bireylerin iradeleri dışından kaynaklanması fakat sonuçlarının tüm bireylerin omuzlarına yüklenmesi modern döneme mahsustur. Modern dönemde sosyal riskler tek boyutluluktan çok boyutlu konuma yükselmiştir. Beck'e göre, teknolojik ve bilimsel olarak üretilen risklerin , üretim, tanımlama ve dağılımından kaynaklanan sorun ve çatışmaların, kıtlık yaşayan bir toplumdaki dağılım ve çatışmalarla örtüşmektedir. Modernleşme sürecinde, servet- dağıtan” bir toplumun sosyal konum ve çatışmaları da er ya da geç, “ risk –dağıtan” bir toplumun sosyal konum ve çatışmaları da katılır. Bu, iki tür konu ve çatışmanın üst üste bindiği anlamına gelir (Beck: 2010: 558-560).

Sosyal riski tanımlama gücü ,sosyal risklerin neler olduğu konusunda sınıflama gücünü de içinde barındırmaktadır. Sosyal risklerin neler olduğuna yönelik olarak girişilen sınıflandırma çabaları, sosyal güvenliğin tanım olarak belli bir standarda kavuşmasında son derece önemlidir. Sosyal güvenlik tanımları sosyal risklerin farklı biçimlerde algılanmaları nedeniyle çeşitlilik göstermektedir. Bu durum sosyal güvenliğin teoride tanımını güçleştirmekle kalmayıp, pratikte de sosyal güvenlik sistemlerinin evrensel bir model üzerine kurulmasının önüne geçmektedir (Kılınç, 2005:16).

Sosyal risklere ilişkin sınıflandırma çalışmasında Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) 1944 yılında yapmış olduğu Philadelphia Kongresinde sosyal riskleri;

hastalık, analık, yaşlılık, malullük, aileyi geçindirenin ölümü, işsizlik, olağanüstü giderler, meslekle ilgili arızalar (iş kazaları ve meslek hastalıkları) şeklinde sıralamıştır. Bu tanımlama, sosyal risk kavramının belirlilik kazanmasında ve yerleşmesinde önemli rol oynamıştır (Dilik,2004:68). Fakat sosyal risklerin sınıflandırmasında belirsizlik ortadan kalkmamıştır. Bazı teorisyenler sosyal riskleri ortaya çıkış nedenlerine dayanarak belirlemeye çalışırken, bazıları da sosyal risklerin bireyler üzerindeki etkilerine bakmışlardır.

Tablo-1’ye bakıldığında Dünya Bankası tarafından hazırlanan sosyal risklerin türleri itibariyle altı ana kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Bunlar sırasıyla; “doğal riskler”, “sağlık riskleri”, “sosyal riskler”, “ekonomik riskler”, “siyasal riskler”, “çevresel riskler” dir (Aktan, 2002). Risk olgusunun günümüzdeki I modernlik içerisinde, hayatımızı dört bir taraftan kuşatan ve tümüyle ortadan kaldırılabilecek veya en azında kendimizi güvende hissettirecek gerçeğinden giderek uzaklaşmaktadır. Beck’in ifadesi ile risklerin bumerang etkisi katlanarak devam etmektedir.

Tablo 1: Başlıca Risk Türleri

Riskin Etkileme Alanı Risk Türleri	Bir Kişi yada Aileyi Etkileyen Riskler (Mikro Risk)	Toplumda Belirli Bir Grubu Etkileyen Riskler (Mega Risk)	Bir Bölgeyi yada Ülkeyi Tamamen Etkileyen Riskler (Makro-Risk)
------------------------------------	---	--	--

Doğal		-Şiddetli Yağmur -Toprak Kayması -Volkanik Patlamalar	-Deprem - Sel -Kuraklık - Kasırga
Sağlık	-Hastalık -Yaralanma -Sakatlık -Yaşlılık , Ölüm	- Salgın Hastalıklar	
Sosyal	Suç -Şiddet olayları	-Terörizm -Çete Hareketleri	-Sivil Ayaklanma -Savaş
Ekonomik		-İşsizlik -Hasat Toplayamama (Çeşitli Nedenlerle)	- Ekonomik Kriz ve Durgunluk -Hiperenflasyon vs.
Siyasal		- Ayaklanma	-Askeri Darbe -Sosyal Programların
Çevresel		-Çevre Kirliliği -Ormanlarda Azalma -Nükleer Felaket	

Kaynak: (Aktan, 2002) Orijinal kaynak için bkz: Saurabh Sinka and Michael Lipton, “Damaging Fluctuations, Risk and Poverty: A Review”, Background Paper for World Development Report, 2000/2001.

Sosyal risklere ilişkin en genel kabul görmüş ayırım, mesleki, fizyolojik ve sosyo ekonomik risklerdir (Tuncay,1984: 7-9). Fakat sosyal risklerin iktisadi boyutunun yanında sosyolojik anlamda toplumsal sınıfları ve gelecek nesilleri ipotek edecek tarzda “ risk kader”ine dönüşmeye başlaması refah devletinin altın çağının sona ermesiyle başlamaktadır. Esping- Andersen’in sosyal riskleri sınıflaması bu bağlamda incelenebilir (Esping – Andersen, 2006:44-48).

Sosyal riskler; 1- Sınıfsal riskler: sosyal risklerin toplumsal katmanlar arasında eşit olmayan dağılımından ortaya çıkmaktadır. Bir madencinin iş kazası geçirme riskinin bir akademisyeninkinden daha yüksek olması, vasıfsız işçi grubundaki

birinin daha düşük gelire ve işsizliğe karşı daha korumasız olması buna örnek verilebilir.

2- Hayat akışında ortaya çıkan riskler: Toplumsal riskler hayat akışına eşitsiz şekilde dağılırlar. Düşünümsel modernleşme döneminde aile istikrarsızlığının artması, yaygın işsizlik ve belirsiz kariyer gibi özellikler risklerin artık gençlik ve çalışma hayatının en verimli çağını da kapsamasıdır. Hayat akışı içinde ortaya çıkan risklerin paylaşıldığı temel alan geleneksel ailedir. Yaşlıların ve gençlerin yaşlarına özel ihtiyaçları ve kazançların denk olmayışı gibi nedenlerle, yoksulluğu daha yoğun bir biçimde yaşaması örnek gösterilebilir.

3- Nesiller arası Riskler: Sınıf risklerinin miras olarak edinilmesidir. Yoksulluğun çoğunlukla miras alınması, yoksul aile çocuklarının yoksul olma olasılığının daha yüksek olması örnek verilebilir. Eşitsizliklerin sistemli bir şekilde yeniden üretilmesi nesiller arası riskleri sürekli arttıracaktır

Benzer bir sınıflandırma Neubourg ve Weigand tarafından yapılmıştır. Bu sınıflandırmada sosyal riskler sonuçlarına göre kategorize edilmektedir; 1- olaylara bağlı riskler, 2- yaşam boyu riskler, 3- nesiller arası riskler. Bu sınıflandırma, yukarıdakinden farklı olarak sınıfsal riskleri belirli “olaylara” bağlı riskler olarak görmektedir. Diğer yandan yazarlar sosyal riskleri etkiledikleri nüfusa göre de üç kategoriye ayırmaktadırlar; (1) genel riskler, (2) yaşam döngüsü riskleri, (3) kategorik riskler. Genel riskler, cinsiyete, yaşa vd bağlı olmayan riskler iken, yaşam döngüsü riskleri bireyin bulunduğu yaşa bağlıdır. Yaşlılığa bağlı olarak Alzheimer hastalığına yakalanma riski buna örnek olarak gösterilebilir. Kategorik riskler ise belirli gruplara özgüdür ve yukarıdaki sınıflandırmadaki sınıfsal risklerle aynı anlama gelmektedir (Dane, 2008:27).

Çoğu sosyolojik temelli olan sosyal riskler aynı zamanda düzenlidir. Sosyal riskler ailede içselleştirilebilir, piyasaya dağıtılabılır veya refah devleti tarafından ortadan kaldırılabilir. Fakat sınıf risklerinin ve nesiller arası risklerin bir refah devleti çözümünü gerektirdiği ortadadır (Esping – Andersen, 2006:44). Devletin mevcut sosyal riskleri belirli oranda ortadan kaldırması , aile kurumunun ihtiyaçlarını daha fazla tatmin etmesi , riskin metalaşmasının önlenmesi esasında toplumsal eşitsizliği ortadan kaldırmaz. Sosyal risklerin sadece (refah) devlet tarafından ortadan kaldırılacağını düşünmek veya beklemek, sosyal yardımlaşmanın ve dayanışmanın toplumsal hayattaki riskleri azaltmadaki rolünü gözden kaçırmamıza neden olur.

3.2. Sosyal Risk Yönetimi

Modern hayatta risk hesabı, bireyin yönünü tayin etmede pusula vazifesi görmektedir. Risk yönetimi kavramının genel çerçevesi modern zamanlarda belirgin hale gelmesiyle birlikte bütün ilmi sahalarda kullanılmaya başlamıştır. Çünkü risklerin sayısı arttıkça risk yönetimine olan talepte artacaktır. Bernstein'e göre risk yönetiminde kullandığımız bütün araçlar- birkaç tane istisna dışında- 1654 ile 1760 arasındaki gelişmelerden doğmuştur (Bernstein, 2010:24). Bernstein'e göre risk yönetiminin özün, sonuçlarını denetleyebildiğimiz alanları azamiye çıkarmak, sonuçlarını hiçbir şekilde denetleyemediğimiz alanları minimum seviyeye indirmektir (Bernstein, 2010:223). Bu bağlamda risk yönetimi “ refah dağılımından kamu sağlığını korumaya, savaşların yürütülmesinden aile planlamasına, sigorta primi ödemelerinden emniyet kemeri takmaya, mısır gevreği pazarlamasına kadar çok geniş yelpazede, karar alma süreçlerinde bizlere rehberlik etmesidir” (Bernstein, 2010:20).

Risk yönetimi modern dönemde birinci derecede sağlık, teknoloji, finans , kamu yönetimi sektöründe yer alırken, risk toplumu tartışmalarında ise teknoloji ve refah devleti uygulamaları çerçevesinde ağırlık kazanmaktadır. Bizimde esas vurgulamak istediğimiz risk yönetimi çerçevesinde sosyal risklerin nasıl tanzim edildiği ve devlet eliyle sosyal risklerin nasıl minimize edildiği konusu.

Sosyal risk yönetiminin tepe noktasını, bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve kamu otoritelerinin tek sorumluluğu olmayan, risklerin yönetimi düşüncesi üzerine durur. Bu bağlamda sosyal refah politikalarının başarılı olması, bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması ve sosyal refahı tehdit eden risklerin ortadan kaldırılması ile doğrudan orantılıdır. Sosyal risklerin bertaraf edilmesi için çeşitli programlar ve risklerin sosyal yönetimi çerçevesinde değişim ve analizler yapılmaya çalışılır. Geleneksel anlamda, risk yönetimi sosyal politikanın tümünü kapsar veya dar anlamda refah devleti politikaları çevresinde şekillenir (Şenkal,2007:70-71).

Sosyal risk yönetiminin amacı , “tehditlerin belirlenmesi ve denetim altında tutulması yoluyla bireylerin / kuruluşların gereksiz tehlikelerle karşılaşmasının önlenmesi, önceden görülebilen kayıpların engellenmesi veya uygun bir şekilde planlanması ve etkili/ verimli denetimlerin ortaya konmasıdır” (TBD, 2006). Sosyal riskler, toplumda gelir dağılımının bozulmasında ve yoksulluğun ortaya çıkmasında kilit bir rol oynamaktadır. Burada en önemli sorun en muhtaç durumdakilerin kötü risklerle karşı karşıya oluşlarıdır. Sosyal riskler , ortaya çıkabilecek yoksulluk sorununun gün geçtikçe artması sonucunda sosyal risklere karşı alınabilecek önlemler önem arz etmektedir. Sosyal risk yönetiminde Holzman ve Lau'nun geliştirdiği model şöyle açıklanabilir (Aktan, 2002).

Tablo 3: Sosyal Risk Yönetimi

ARAÇLAR →	Enformel Araçlar ve Mekanizmalar		Formel Araçlar, Politikalar ve Mekanizmalar	
AMAÇLAR ↓	Bireylerin-Ailelerin Alacağı önlemler	Grup Tarafından Alınacak Önlemler	Piyasa Mekanizması	Kamusal Politikalar
RISK AZALTMA	-Koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlanma - Göç	- Ortam mülkiyetini birlikte koruma için önlemler alma -Altyapıya yönelik kolektif girişimler		-İstikrarlı Makroekonomik politikalar -Çevre politikası -Eğitim politikası -Sağlık politikası
RISK	- Özel yaşam sigortası -Özel mülkiyeti		-Mikro-finans araçları	-Kamusal finansman
KRİZLERE KARŞI ÖNLEM	- Özel varlıkları satma -Borçlanma -Çocuk işçi çalıştırma vs.		-Finansal varlıkların satışı -Finansal kurumlardan	- Sosyal yardım politikası -Sübvansiyonlar vs.
Kaynak: (Aktan, 2002) Orijinal Kaynak için bkz: Robert Holzmann and Steen Lau Jorgensen, “Social Protection as Social Risk Management” Social Protection Discussion Paper, Washington DC. ,1999.				

Sosyal risklerle mücadele “sosyal risk yönetimi” nin doğru amaçlar belirlenerek ve doğru araçlar kullanılarak uygulanmasına bağlıdır. Sosyal risk yönetiminde amaçları üç grupta ele almak mümkündür:

- Risk azaltma,
- Risk sigortalama,
- Krizlere karşı önlem,

Bu amaçların gerçekleşmesinde başvurulacak araçlardan ilki enformel araçlar ve mekanizmalardır. Enformel araçlar, bireyler ya da belirli bir grup üyeleri tarafından alınan önlemlerdir. Örneğin, bizzat bireyler sosyal riskler ortaya çıkmadan önce kendi yaşamlarını ve/veya sahip oldukları mülkiyeti sigortalayabilirler. Ayrıca bireyler, ortaya çıkabilecek muhtemel bir sosyal riske (örneğin, deprem beklentisi) karşı oturdukları yerleşim alanlarını ya da iş merkezlerini değiştirme kararı alabilirler. Herhangi bir ekonomik kriz (durgunluk, hiperenflasyon vs.) ortaya çıktığında da yine bireysel önlemler (tasarruf, özel varlıkları satma vs.) olarak krizlerin etkilerini ortadan kaldırmaya çalışırlar. Bireysel tedbirler yanı sıra ortak çıkarların mevcut olduğu durumlarda belirli bir grup üyeleri de birleşerek sosyal risklerin etkilerini azaltmaya, önceden riskleri sigortalamaya çalışabilirler.

İkinci kategoride yer alan formel araçlar ise piyasa ekonomisinde belirli mekanizmalar ya da devlet tarafından uygulanacak iktisat politikası araçlarından oluşmaktadır. Örneğin, piyasa ekonomisinde özel banka ve finans kurumları risk sigortalamaya hizmetleri ile sosyal risklerin bir kısmını üstlenebilirler. Sosyal risk yönetiminde kamusal politikalar da son derece önem taşımaktadır. Devlet tarafından alınacak çeşitli önlemler ile sosyal risklerin azaltılması ve/veya tamamen ortadan kaldırılması mümkün olabilir. Sosyal risklerin sigorta altına alınmasını bir sonraki bölümde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Sosyal risk yönetiminde, formel ve enformel kategoriler kategoride yer alan sosyal riskler ortadan kaldırılması için bugüne kadar yeterli olamamıştır. Sınıf, cinsiyet ve yaşa bağlı olarak sosyal risklerin dağılımı tarih boyunca farklılık göstermiştir. Refah devleti döneminde sosyal riskler belirli oranda azaltılmasına karşın, özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında itibaren sınıfsal eşitsizlikler, emek

piyasası ve demografik yapıdaki değişim ve dönüşüm toplumun risk yapısını dramatik şekilde değiştirmiştir (Espin- Andersen:2006: 34).

Sosyal risk yönetimini konusunda bugüne kadar uygulanan sosyal politikaların başarısız olmasının arkasında yatan temel nedenlerden biri de, Dünya Bankası, IMF gibi uluslar arası kuruluşların küresel piyasaların işleyişinden ortaya çıkan riskleri , ülkeler özelinde tanımlayıp hapsetme ve sorunu yerleştirip yeni tabiiyet ilişkiler kurma yoluyla sağlanmaya çalışılmasıdır (Yılmaz, 2012: 367). Dünya Bankası gibi uluslar arası kuruluşların temel amacı sosyal sorunları gerçek anlamda ve küresel ölçekte ele alıp çözmek yerine küresel piyasaların güvenliğini sağlayan emniyet sübapları olarak değerlendirmeleridir. Farklı bir niyet okuması yapıldığında Dünya Bankası “ hedefleme merkezli, ayırıştırıcı ve sınırlı liberal refah anlayışına dayanan sosyal politika uygulamalarını programlaştırırken, yeni sosyal sorunu da küresel bir sorun olarak kurmuştur (Yılmaz,2012: 307). Bu bağlamda sosyal riskler bir taraftan çözüme kavuşturulurken – genelde küçük ölçekte- diğer taraftan bazı sosyal riskler büyümekte ve hesaplanmaz boyuta ulaşmaktadır.

3-Küreselleşme Sürecinde Sosyal Risklerin Değişen Yapısı

Sanayi devrimi sonrasında bireylerin karşılaştıkları sosyal risklerin artmasında; akrabalık bağlarının zayıflaması, sosyal risklerin hem nicel hem de nitel olarak artması ve ağırlaşması, sosyal yardım kurumlarının kaynaklarının azalması etkili olmuştur. (Dalgin,2012: 48). Bu değişim sürecin sosyal riskler, bir kişiyi, bir aileyi aşarak bir bölgede bulunan pek çok insanı etkilemesiyle beraber; sosyal

risklere karşı topluca çözüm üretmek düşüncesi şekillenmeye başlamıştır (Beşer, 2004: 36).

Tarihi süreç içinde insanlar karşılaştıkları riskleri minimize etmek için lokal boyutta bir araya gelerek yardım usulleri geliştirmiştir. Yardım usullerinin bir kısmı sigorta mantığına dayanıyordu. Toplumun bütününe kapsayan bir çözüm düşüncesi sigorta sisteminin kurumsallaşmasını da beraberinde getirmiştir. Risklerle baş etmenin en iyi yolu sigortalamaktır. Sigorta sisteminin risk toplumunda sistemli gelişmesi bu yüzdendir.

Sigorta sisteminin temel mantığı “ riskleri azaltmak ve riskin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zararları belirginleştirmek amacıyla oluşturulmuş toplumsal bir kurumdur. Sigorta belirli bir riskin, belirli ölçüde tehdidi altında bulunan çok sayıda ve benzer nitelikte birimlerin, ortaya çıkacak zararları birlikte karşılamak üzere bir araya gelmesi ile oluşan bütün olarak ifade edilebilir”(Akmüt, 1980: 7-9).

Fakat modern toplumlarda bireyin sosyal hayatta karşılaştığı tüm risklerin sigortalanması mümkün değildir. Riskin sigortalanabilmesi için her şeyden önce, hasarın tesadüfi bir şekilde meydana gelmesi ve hasarın belirlenebilir ve ölçülebilir olması gerekir (Akmüt, 1980: 32). Risklerin ölçülebilir vasfının zaman geçtikçe azalması, modern toplumun ötesinde düşünümsel modernleşme dönemine ait gerçekler olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Sebepleri, sonuçları ve geleceğe yönelik belirsiz etkileri sebebiyle modern risklerin hesaplanamaz ve sigorta sistemleri ile kontrol altına alınamaz bir karaktere sahip olması yaşadığımız çağın bir özelliği olarak belirginlik kazanmaktadır.

Beck'e göre riskin zaman, mekan ve nesiller aşan üç boyutlu geçişken yapısı ile sebep olabileceği büyük ölçüdeki yıkımlar nedeniyle sanayi toplumunun sigortalama sistemi, modern riskler karşısında iflas etmiştir. Gerçekleşmesinden korktuğumuz bu riskler maddi anlamda karşılanmaz bir boyut kazanmıştır (Mythen, 2004:17). Bu bağlamda risk toplumunda risklerin sebep olduğu tahribatı ölçmek son derece zor olmasının yanında uygulanacak yöntemler ise belirsizdir. Örneğin, Beck'e göre Çernobil faciasından zarar görenler henüz daha doğmamışlardır (akt. Mythen,2004:19).

Dolayısıyla nasıl bir sigortalama sistemi ile “patlama bölgesinde anne-babasının radyoaktiviteden etkilenmesi sonucunda lösemi, tiroit kanseri gibi hastalıklarla beraber doğmuş bebeklerin sağlıklarının normale dönüştürülebileceği” sorusu, hem yöntem hem de maliyet açısından oldukça sorunludur. Bunun yanı sıra tarımda verimi arttırmak için kullanılan ilaçlar ile genetiği değiştirilip piyasaya sürülen ürünlerin birkaç nesil sonra ortaya çıkaracağı sağlık problemleri, sera etkisinin meydana getirdiği kuraklık ve su kaynaklarının tükenmesi gibi durumlar iktisadi olarak büyük kayıplara neden olmakta, (hatta birkaç nesiller boyunca bu kayıplar devam etmektedir) sigorta şirketleri tarafından karşılanabilir nitelikte riskler olarak algılanmamaktadır. Beck'egöre sigorta şirketlerinin işleyiş mantığı teknik risk ve iktisadi risk arasındaki ayrıma dayanmaktadır. Teknik risk açısından olayların gerçekleşme ihtimalinin düşük olmasına karşın iktisadi olarak risk neredeyse sonsuzdur (Elmas, 2010:75).

Sigorta sistemi, sosyal risklerin kurumsallaşması ve toplumdaki tüm bireylerin omuzlarına yüklenmesi gereken yükün küreselleşme ile beraber farklı boyut kazanmıştır. Küreselleşme sürecinde toplumların hem kendi içinde hem de uluslar arası düzlemde sosyal dengeleri değiştirmiştir. Küreselleşme belirsizlik ortamında

riskleri yaygınlaştırdıkça, riskler etrafımızı güvensizlik ve muğlaklık duygusu ile sarmaktadır (Keyman, 2005:17).

Belirsizlik veya Bauman'ın müphemlik olarak tasvir ettiği bir dünyada küreselleşmenin etkisi ile kaybedenlerin sürekli artış göstermektedir. Yaşadığımız çağda sosyal sorunların büyüklüğüne veya sosyal risklerinde küreselleşmenin etkisiyle birlikte yoğunlaşarak ve genişleyerek artmaktadır. Bu bağlamda küreselleşmenin ulus devletin sosyal politikalarına etkisi belirgin olarak sosyal güvenlik alanında hissedilmektedir. Küreselleşmenin sınır konulamayan etkisi, kaybedenlerin (başta az gelişmiş ülkeler gelmektedir) birçok alandaki sosyal problemleri dünya genelinde sosyal politika krizine dönüştürmektedir.

Küreselleşmenin sosyal güvenlik ekseninde olumsuz yansıması belirgin olarak toplumsal eşitsizlik konusunda yoğunlaşmakta ve en çok eleştirilen toplumsal sonucunu oluşturmaktadır (Bozkurt, 2000:188). Eşitsizlik hem ülke içinde hem de ülkeler arasında yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. Küresel eşitsizliğe bağlı olarak işsizlik ve suç gibi sosyal risklere karşı insanların ve toplumların savunmasızlığının artması ve bu durumun tabii sonucu olarak küreselleşme sonucunda nimetlerin belirli bölge, ülke, cemaat ve bireylerin elinde toplanması diğer kesimlerin dışlanması olasılığının artması (Deacon, 2006: 102). Küreselleşme taraftarlarının eşitsizliğin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki gelir dağılımının daralacağını iddia etseler de rakamlar tam tersini göstermektedir. (Valerio'dan aktaran Kılıç, 2008:42).

- 1.3 milyar insanın günlük geliri 1 Euro'dan daha az ve 800 milyondan fazla insan hiç ekmek bulamamaktadır.

- Dünya Nüfusunun yaklaşık yarısının günlük geliri 2 Dolardan daha az ve her yıl 8 milyon insan açlıktan, temiz olmayan sulardan ve kirli havadan ölmektedir.
- Dünya nüfusunun sadece %20'sini oluşturan zengin ülkeler, dünya kaynaklarının %86'sını tüketmektedirler.
- Dünyanın en zengin ve en yoksul nüfusu arasındaki fark 1960'larda 1:30 iken, 1960-1974 arasında büyük bir sıçrama yaparak 1:74 olmuştur.
- 1976 yılında İsviçre Mozambik'ten 50 kez daha zenginken, 1997 yılında 500 kez daha zengin hale gelmiştir.

Küresel eşitsizliklerin sonucunda sosyal riskler meslek olarak veya ulusal olarak sınırlandırılmaz. Beck'in ifadesi ile risklerin yan etkileri küreselleşmiştir. Özellikle finans piyasalarının küreselleşmesi mevcut risklere dinamik bir boyut katıyor. Risklerin küreselleşmesi zengin ve fakir ülkeler için geçerlidir. Aşırı yoksulluk ile aşırı riskler arasında sistematik bir "çekim kuvveti" mevcuttur. Aradaki fark gelişmiş ülkeler, çeşitli hamlelerle riskin yüksek olduğu toplumları (üçüncü dünya ülkeleri) şerre maruz bırakmaktadırlar. Bu düzlemde şerrin paylaşılmasında eşitsiz bir durum mevcuttur (Beck, 2011: 58). Fakat gelecekte şerrin paylaşımı tüm ülkeleri içine alacaktır.

Sonuç

Küreselleşmenin mevcut durumu küresel eşitsizliği belirsizlik zemininde sürekli büyütülmektedir. Nimetlerin paylaşımı ile külfetlerin paylaşımı arasındaki denge tarihin hiçbir döneminde bu kadar bozulmamıştır. Zengin ülkeler ile yoksul ülkeler arasındaki uçurumun artması aynı zamanda sosyal risklerin külfetini de belirli gruplar ve ülkeler üzerine yılmaktadır. Küreselleşme ile beraber Sosyal risklerin giderek artması ve etki alanının toplumlara zarar verecek boyuta ulaşması karşısında devletin alacağı tedbirler ve uygulayacağı sosyal politikalar yetersiz kalmaktadır.

Küreselleşmenin insani bir yüz kazanması veya sosyal boyutunun yeniden ele alınarak toplumsal bütünleşmeyi arttıracak yönde politikalar geliştirilmesi zaruridir (Bozkurt, 2000: 197-198). Bu bağlamda küresel ölçekte sosyal riskler ve sosyal risk yönetimi üzerine derinlemesine araştırmalar yapılarak sosyal politikalar geliştirilmeli ve siyasi kararlılıkla uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

AKMUT, Özdemir,(1980), *Hayat Sigortası, Teori ve Türkiye`deki Uygulamalar*, Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 447, Ankara

AKTAN, C.Can , (2002), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara

BECK, Ulrich, (2011), *Risk Toplumu Başka Bir modernliğe Doğru*, Çev.Kazım Özdoğan,Bülent Doğan ,İthaki Yayınları, İstanbul

BECK, Ulrich, (2010), Risk Toplumu Yeni Bir Moderniteye Doğru, (Servet ve Risk Dağılımının Mantığı Üzerine), Sosyoloji Başlangıç Okumaları,Editör: Anyhony Giddens, Çev., Günseli Altaylar, Say Yayınları, İstanbul

BERNSTEIN, Peter L.,(2010), *Tanrılara Karşı Riskin Olağanüstü Tarihi*, Çev., Canan Feyyat, Scala Yayınları,İstanbul

BEŞER, Faruk, (2004), *İslam'da Sosyal Güvenlik*, Bilge Yayınları, İstanbul

BEŞER, Faruk (2012), *Sosyal Riskler Sigorta ve İslam*, http://sosyalsiyaset.net/documents/sosyal_riskler_sigorta_ve_islam.htm. 01.06.2013

CILGA, İbrahim, (2013), *Risk Gruplarına Yaklaşımında Sosyal Hizmetlerin Rolü*, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/risk1.htm>, 08.6. 2013

BOZKURT, Veysel, (2000) , Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları, Prof.Dr. Nusret Ekin'e Armağan, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, İstanbul

DALGIN,Nihat, (2012), “*Sosyal Güvenliğe katkısı Bağlamında Karşılıklı Sigortalar*”, “Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği, http://212.58.19.130/NR/rdonlyres/3237B818-8EF0-4D5C-A006-8FE8DF4DAAF1/1329/Ceyma_049064.pdf 16.12.2012

DANE, Kutlu, (2008), *Devletin Dönüşümü ve Sosyal Güvenlik Reformu* ,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

DEACON, Bob, (2006), “Küreselleşme ve Sosyal Politika: Hakkaniyetli Bir Refaha Tehdit”, Sosyal Politika Yazıları, Der: Ayşe Buğra- Çağlar Keyder, Çev: Burcu Çakar; Utku Balaban, İletişim Yayınları, İstanbul

DİLİK, Sait, (2004), “*Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi*”, Ankara Üniversitesi

Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara.

ELMAS, Mehmet Salih, (2010), *Güvenlik Paradigmasının Değişimi: Küresel Risk toplumu*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

ESPİNG-ANDERSEN, Gøsta., (2006), “Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri”, Editörler : Buğra, A., Keyder, Ç., *Sosyal Politika Yazıları İletişim Yayınları*, İstanbul, s. 33 – 52.

GİDDENS, Anthony,(2009), *Sağ ve Solun Ötesinde*, Çev.,Müge Sözen-Sabir Yücesoy, Metis Yayınları, İstanbul

KEYMAN, Fuat, (2005), *Küreselleşme, Modernite, Din: Türkiye Örneği*, Küreselleşmenin Yüzleri, Editör, Filiz Başkan, Everest Yayınları, İstanbul

KILIÇ, Selim,(2008), Küreselleşme Sürecinde Ekonomik, Ekolojik ve Toplumsal Riskler, Akademik İncelemeler, Cilt:3 sayı:1 (31-54)

KILINÇ, Beyazıt, (2005), *Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Mali Döşümü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

MYTHEN, Gabe, (2004), *Ulrich Beck - A Critical Introduction to the Risk Society*,

London: Pluto Press.

STANKO, Dariusz,(2004), “Social Security in Theory and Practice: An Essay”, EconWPA Public Economics Working Papers, no: 0401007

ŞENKAL, Abdülkadir, (2007), Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika, Alfa Yayınları, İstanbul

TBD, (2006), “ Kamu- BİB: Bilişim teknolojilerinde Risk Yönetimi”, 2. Çalışma Grubu, Kamu Bilişim Platformu VIII, Ankara

YILMAZ, Zafer, (2012),*Yoksulları Ne Yapmalı? Sosyal Sorunun Yönetimi, Belirsizliğin keşfi ve Yarınsızlık*, Dipnot Yayınları, Ankara